

SANAT EĞİTİMİNDE DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIM

INTERDISCIPLINARY APPROACH IN ART EDUCATION

Şemsettin EDEER

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,
Öğretim Üyesi, ESKİŞEHİR
sedeer@anadolu.edu.tr

Özet:

Bilgi teknolojilerinin gelişmesi, sunulan her türlü eğitim hizmetini de etkilemektedir. Bireyleri yalnız bilgiyi edinen değil, bilgiyi kullanan ve yeni bilgiler üreten yaratıcı bireyler yapabilmek, ancak çağdaş bir eğitimle olanaklıdır. Yaratıcılık, hem sanatta hem öteki alanlarda büyük önem taşımaktadır. Bugünkü sanat ve sanat eğitimi sorunları göz önüne alındığında, bütünselliği sağlayan çağdaş sanat eğitimi programlarına büyük bir gereksinme olduğu açıktır. Sanat eğitiminin disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmesi birçok ülkede giderek önem kazanmaktadır. Sanat dallarının gerek kendi aralarındaki gerekse öteki disiplinlerle olan sınırlarının kaldırılarak daha saydam duruma getirilmesi, bireylerde öğrenme sürecinin hızlanmasına katkıda bulunur. Konulara ve sorunlara bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşım, bireylerin sanattaki yaratıcılığının yanı sıra öteki alanlarda da yaratıcılığını önemli ölçüde geliştirir.

Abstract :

The development of information technology has a significant impact on educational services. It is only possible with a contemporary educational system to have individuals who cannot only acquire knowledge but also can make use of this knowledge and produce knowledge. Creativity is important both in art and other areas of science. It is very clear that when considering problems in art and art education, there is a need for contemporary art education programs that provide integration of all disciplines. Investigating art education with an interdisciplinary approach has been gaining importance in many countries nowadays. To remove the boundaries in the different areas of art helps speed up the learning process of individuals. An integrated approach to topics and problems enables individuals to be creative both in art and other areas of science as well.

Key words: Interdisciplinary, creativity, art education

Key words: Interdisciplinary, creativity, art education

Anahtar Sözcükler : Disiplinlerarası, Yaratıcılık, Sanat Eğitimi

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılın hızla değişen koşullarında “bilgi toplumu”na ayak uydurabilmek büyük önem taşımaktadır. Bunun için doğru ve yeni bilgilere en hızlı nasıl erişilebileceğini bilebilmek, ulaşılan bilgileri sistemli

olarak değerlendirip alanla ilgili sorunları tanımlayabilmek ve onlar için uygun çözüm yolları geliştirebilmek gerekmektedir. Ayrıca toplumda var olan öteki insanların bilgi, beklenti ve isteklerini de değerlendirmeye katma esnekliğini göstermek gerekmektedir. Önemli olan, sorunları ya da olumsuzlukları fark edip sorunun

yaşadığı toplum içinde ilgili tüm kişi ve kuruluşların bilgi, birikim, beklenti ve isteklerini de göz önüne alarak toplumun bütününe çıkarına uygun çözümler üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikli insanları yetiştirebilmek, başka bir deyişle insanları yalnız bilgiyi edinen değil, bilgiyi kullanan ve yeni bilgi üreten bireyler yapabilmek ancak çağdaş bir eğitimle olanaklıdır.

Bugün çok karmaşık bir sosyal ilişkiler ağının da ortaya çıkmasına yol açan değişim sürecinde sanat eğitiminin ulusal ve uluslararası boyutlarının, konunun disiplinlerarası niteliğinin de ön plana çıkartılarak programlanması ve öğrencilere aktarılması gereği açıktır. Bunun gerçekleştirilmesinde tek boyutlu bir yaklaşım yerine çok boyutlu bir yaklaşımın benimsenmesi uygundur. Çocukluk döneminden başlayarak alınan eğitim, sorunları parçalara bölerek çözüme anlayışı içinde süregelmiştir. Bu ise, sonuçta parçalara odaklanmaya ve bütünü kaçırmaya neden olmaktadır. Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğüne hazırlanan raporda, 2004 Liselere Giriş Sınavı (LGS) sonuçları ile ilgili olarak “Öğrencilerin, öğretim programlarında, farklı zaman dilimlerinde öğrenmiş oldukları bilgileri bir araya getirip yeni bir durum karşısında bu bilgilerini yeterince kullanamadıkları gözlenmiştir” saptamasına yer verilmiştir (Eren, 2005, s.4). Karşılaşılan bu durum, bugünün eğitim sisteminin yorumlama yeteneğinden yoksun öğrenciler yetiştirmekte olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu durumun genel eğitim kapsamında sanat eğitimi doğrudan etkilediği gözlenmektedir. Konuların gereğinden çok yığılması ve bu artan bölünmeler, sanatın farklı disiplinlerle

işbirliğini ve bütünsel yaklaşımı zorunlu duruma getirmektedir.

Okulların öğretim programlarında sanat eğitiminin disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmesi giderek önem kazanmaktadır. Çünkü disiplinlerarası etkileşim, bireylerin olayları bütünsel olarak ele almalarını ve değişen koşullara göre tepkilerini ayarlamalarını gerektirir. Giderek artan nitelikli insan gereksinmesi ile bugünkü uluslararası gelişmelerden soyutlanamayacak olan sanat ve sanat eğitimi sorunları göz önüne alındığında, bütünselliği yakalayacak çağdaş sanat eğitimi programlarına büyük bir gereksinme olduğu söylenebilir.

DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM VE YARATICILIK

Disiplinlerarası etkileşim, iki ya da daha çok disiplinin ya da inceleme alanının birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri biçiminde tanımlanabilir. Bu etkileşim, doğal olarak disiplinlerin herhangi birinde meydana gelen bir değişimin öteki disiplini etkilemesi, onu değiştirmesi ile sonuçlanmaktadır. Aynı zamanda, bu disiplinler arasındaki bütünlüğü de sağlamakta ve korumaktadır. Disiplinlerarası etkileşim, bütünlüştürme ve sorun-çözme becerileri ile yöntemlerinin geliştirilmesi bakımından disipline dayalı eğitimin çok yararlı ve seçenekli bir tamamlayıcısıdır. Bu etkileşim, bireyin kendisini tanımasını, çevresinde olup bitenlerin farkına varmasını ve değişimlerin yaratılmasını sağlar. Ayrıca başkalarıyla işbirliği yaparak çalışma becerisi, disiplinlerin birbirleriyle etkin iletişimi, farklı görüşleri dinleme isteği, bilgi paylaşımı, karşılıklılığa ve alış verişe değer verme, konuyu öteki disiplinlerin sağladığı bakış açısından da görebilme ve daha önemlisi yalnız bilgi toplamakla

yetinmeyip bütünleştirici bir çözüme ulaşmayı da sağlar (Gür, 2003, ss. 182-203).

San (1985, s.51) sanatta yaratıcılığı “yepyeni ilişkilerin kurulması, yeni bireşimlere varılması, bilinenlerden o zamana dek bilinmeyen yeni sonuçlar, yeni düşünceler, yeni yaşantılar ve ürünler ortaya koyma” olarak tanımlamaktadır. Gerçekte yaratıcılık, bilim ve teknikte de söz konusudur. Ancak bir sanatsal yaratma oluşumunda, bilimsel bir buluş ya da teknikte olduğundan daha çok, daha derin ve zengin, daha yoğun bir süreç, ilgi ve ilişkiler vardır. Yaratıcılık kapasitesi ve onun geliştirilmesi, bireyden bireye değişmekle birlikte, başta içinde bulunulan kültürel ortam ve eğitim olmak üzere pek çok etkene bağlıdır. Bu bağlamda disiplinlerarası etkileşim öğrencileri olaylara ve durumlara farklı bakış açılarından yaklaştırmaya teşvik ederek yaratıcılıklarını geliştirmelerini amaçlar. Ayrıca öğrencilerin kendi derslerinin öteki disiplinlerle olan bağlantılarını daha iyi anlamalarını ve dünya üzerindeki yerlerini ve rollerini eleştirel bir gözle incelemelerini sağlar. Onların öğrenmeyi öğrenmelerini, düşünme süreçlerini ve bu süreçlerin stratejik kullanımı konusunda bilinçlenmelerini gerçekleştirir. Bütün bunların yanı sıra da, öğrencilerin kendilerinin birer yaratıcı insan konumuna getirildiği, öğretim programı ve okul yaşamı içerisinde çeşitli bağlamlarda yaratıcılık ve beceriklilik sergilemelerinin sağlandığı öğrenci merkezli öğrenimin temelini oluşturur.

Yaratıcılık ile sorun çözme becerisi çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılabilir. Yaratıcılığın temelinde akıcı, özgün ve esnek düşünebilme, dolayısıyla sorun çözme becerisi yatmaktadır. Akıcı düşünebilme, kısa

sürede art arda birçok düşünce ve görüş öne sürebilmedir (Artut, 2001, s.121). Özgür ve yaratıcı düşünme, hazır düşünce kalıplarına göre değil, konuyu değişik açılardan sorgulamayı ve tartışabilmeyi, farklı düşünceleri dinleyebilmeyi, bu farklı düşünceler ya da seçenekler arasında anlamlı bir karşılaştırma yaparak sağlıklı bir sonuca ulaşabilmeyi amaçlamaktadır.

Bir toplumun gelişmesi ve geleceği o toplumdaki insanların yaratıcılığı ile yakından ilişkilidir. Toplumsal yapı, toplumun öteki kurumları ile birlikte değişerek, hem onlar üzerinde etkilerde bulunan hem de onlardan etkilenen bir süreç içerisinde biçimlenmiştir. “Endüstri toplumlarının ilerlemeleri düşün-bilim ve en geniş kapsamıyla sanatın (plastik sanatlar, müzik, yazının her türü, tiyatro, fotoğraf, film) etkileşimiyle gerçekleşebilmiştir” (İpşiroğlu, 1994, s.14).

Yaratıcılığı geliştirebilmek, özellikle yaşanan bilgi çağında donanımlı olmayı gerektirmektedir. Birikimlerin düşünceye, düşüncenin de gerçeğe dönüşmesinde yaratıcılığın rolü çok büyüktür. Her bireyin bir yaratıcılık potansiyeli vardır. Uygun öğretim yaşantıları sunularak bireye yaratıcılık öğretilir ve yaratıcılığı belirgin biçimde geliştirilebilir. Bireylerde yaratıcı düşüncenin gelişebilmesi için katılımcı, etkileşimli ve paylaşımcı bir ortam oluşturulmalı ve geliştirmeye dönük kesintisiz olarak sürdürülmelidir. Kalıplaşmış öğretim programları çerçevesinde yaratıcılığın geliştirilmesine olanak olmadığını belirten Özer (1996, s.50), yaratıcılığı geliştirecek çalışmaların her alana yayılmasının gerektiği ve öğretim programları yürütülürken seçenekli düşünmeye olanak tanıyacak uygulamalara zaman ayırmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Yaratıcılık sürecini “zincirleme reaksiyon” olarak tanımlayan Üstel (1996, s.53), bu sürecin aşamalarını şöyle sıralamaktadır:

Hazırlık Aşaması : Yaratıcı düşüncüyü tetikleyen bir unsurla başlar. Bilgi edinme, bunları ilişkilendirme, farklı açılardan analizleme, yorumlama, değişik biçimlerde sentezleme, değerlendirme, yeniden yorumlama biçiminde sürdürülen etkinliktir.

Kuluçka Aşaması : Yaratıcı düşünce sürecinin bu aşaması, ürünün “bilinç ötesinde olgunlaşmakta olduğu” kademedir. Bilinç düzeyinde algılanmamakla birlikte, yoğun bir yaratıcılık çabasının sürmekte olduğu bir evredir.

Evreka Aşaması : Beyinde “şimşegin çaktığı” andır. Hazırlık döneminde tohumu atılan, kuluçka evresinde -farkına varmadan- yeşeren yaratıcılık bu evrede birdenbire somutlaşır.

Rafinasyon Aşaması : Sürecin bu bölümünde, yaratıcılık ürününe kullanım/yararlanım değeri katılmakta ve/veya olan değer artırılmaktadır. Yani yaratıcılık sürecinden süzülen orijinallik rafine edilerek “uygulanabilir” kılınmaktadır.

Bu aşamalar, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaz, buna karşılık birbirleriyle kesişebilir, örtüşebilir ve yerleri değişebilir. Sürecin ne kadar zaman alacağı, bireyin kapasitesine, konunun özelliğine ve verilen eğitimin niteliğine bağlıdır. Sanat eğitimi sürecinde ise, bireyin sanat yoluyla yaratıcı güçlerini ortaya çıkararak, estetik açıdan eğitilmesi söz konusudur. Sanat dallarının gerek kendi arasındaki gerekse öteki disiplinlerle olan sınırlarının kaldırılarak daha saydam duruma getirilmesi, bu sürecin hızlanmasına katkıda bulunur.

ÖĞRENME VE SANAT EĞİTİMİ

Bilgi teknolojilerinin gelişmesi, insanın bireysel ve toplumsal gereksinimlerini değişikliğe uğratmakta, bu değişen gereksinimlere bağlı olarak, sunulan eğitim hizmetlerini de etkilemektedir. Çağdaş eğitim, öğreticinin sınıftaki rolünü artık öğrencilere bilgi aktarma ve onları bilgiyle donatma olmaktan çıkarmış, sorunları çözmek için gerekli bilgiyi bulmaya, yenilemeye, bütünleştirmeye, daha açık bir deyişle öğrencinin kendi kendine öğrenmesini öğretmeye dönmüştür. Bugün büyük bilgi yığını karşısında bireylerin, hangi bilgiyi nereden bulup yenileyeceklerini, eleştirel bir bakış açısıyla nasıl analiz edeceklerini, bir sorunun çözümü için nasıl doğru bir biçimde uygulayacaklarını öğrenmeye duydukları gereksinim her zamankinden daha çoktur. Bu nedenle, öğrenmede bireyin ya da öğrencinin kişisel becerilerinin ve öğrenme sürecinin farkına vararak bilgileri başka alanlarda kullanması ve amacına ulaşması önem taşımaktadır. Etkin öğrenme olarak adlandırılabilen bu öğrenme biçimi, öğretmenlerin ortak tutumlar benimseyerek, sistemli araçlar geliştirerek ve dersi yalnız alanla ilgili bilgi aktarımından çıkarıp etkileşimin olduğu ve yeni düşüncelerin üretildiği bir ortam oluşturmaya bağlıdır.

Okullarda derslerin birbirinden bağımsız olarak öğretilmesi yerine, farklı alanlara ilişkin öğretim konu ve etkinliklerinin anlamlı bir biçimde ilişkilendirilmesiyle daha iyi bir öğrenmenin gerçekleşeceğini söylemek olanaklıdır. Konulara ve sorunlara bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşım, öğrenmenin etkili ve kalıcı olması bakımından önemlidir. Öğrenciler öğrendiklerinin anlamını daha çok fark etmeli ve bilgileri birbiriyle bağlantılı

bir bütün olarak görebilmelidir. Yaratıcılık “yalnız sanatsal süreçlerde ya da sanat eğitimi ve öğretimine ilişkin etkinliklerde rol oynayan bir yeti olmayıp, insan yaşamının ve insanlığın evriminin tüm yönlerinde yer alan temel bir yetenektir” (San, 2004, s.14). Etkileşim alanları tüm derslerde ele alınmalı ve öğrencilerin dersleri birbirleriyle ilişkisi olmayan apayrı birer alan gibi görmeleri engellenmelidir. Bunun yerine, onların bütünlük içerisinde derslerin içerikleri ile sınıfın ötesindeki yaşam arasındaki bağlantıları giderek daha çok fark etmeleri sağlanmalıdır.

İnsan, çok yönlü ve çok bileşenli eğitim gereksinimi olan bir varlıktır. İnsan eğitiminin başlıca yön ve bileşenlerinden biri sanat eğitimidir (Uçan, 2002, s.3). Temelde her bireyde var olduğu bilinen kapasitelerin tanınması, geliştirilmesi, yönlendirilmesi eğitimle olanaklıdır. Kapasiteler kültürel çevre ve eğitimin sağladığı fırsatlarla yeteneğe dönüştürülür ve gelişir (Kırışoğlu, 2002, s.10). Öğrencilerin kültürel eğitimi, seçenekli düşünme becerilerini geliştirme konusunda, onları yaşama hazırlama çalışmalarını gerçekleştirmede önemli bir işleve sahiptir. Bu yolla öğrenciler ilgili sosyal sorunlar ve bunların toplum üzerindeki etkilerinin de farkına varırlar. Ayrıca, eleştirel düşünme becerilerini kullanıp, birçok seçenek içerisinde kendisine en uygun olanı seçme durumunda kalarak kendilerini yaşama hazırlarlar. Öğrencilerin bunları yapabilir duruma gelmelerini sağlamak için ise, sanat ve öteki alanlar arasındaki temel ilişkinin ne olduğunu düşünebilecekleri, plastik sanatlardan sinemaya, İnternette etkileşimli sanal ortama kadar zenginleştirilmiş etkileşimli eğitim ortamları yaratılmalıdır. Böylece her

öğrenci, bu etkileşim ortamında kendi alanıyla ilgili ne gibi araştırmalar yapabileceğini de kavrayabilecektir.

Sanat eğitiminin amacına ulaşmasında, okulların yapı ve işleyişine ilişkin ortaya çıkan yeni olgular, yeni yöntemlerin, programların ve seçenekli mekânların kullanımını gerektirmektedir. Yaratıcılığın amaçlandığı bir eğitim ortamında uygulanacak yöntem, uygulayıcılar ve uygulanacak programın doğru olması ve bu programların değişen koşullara göre sürekli gözden geçirilmesi, belirlenen amaçlara ulaşılması açısından oldukça önemli görünmektedir.

SANAT EĞİTİMİ VE ÖTEKİ DİSİPLİNLER

Evrensel bir dil olan sanat, ortak düşünce ve ortak yaşam ilkelerini beraberinde getirir. Birbirinden habersiz disiplinlerle ortak bir dile ulaşmak olanaklı değildir. Sanatlararası kültür, özgürlük alanlarını genişletir. Çeşitli kaynaklardan beslenme ortak dili oluşturmanın dışında zenginliği artırır (Çelik, 2002, s.386). Sanatlar arasında ilişki kurma, yaşamla sanat arasında ilişki kurma, sanat ve bilim arasında ilişki kurma, kurumlar arasında ilişki kurma, farklılaşmayı ve çeşitlemeyi beraberinde getirir. Bu konuda Gökaydın (1990, s.12) “Diğer bilgi alanları ile de iletişim içinde bulunmak gerekir, özellikle fizik, felsefe, psikoloji, ve edebiyat, müzik disiplinleri ile yakın ilişki kurularak çocuğun bilgi hazinesinin genişlemesi yolunda yardımcı olunmalıdır” derken, farklı alanlarla da beslenerek öne çıkan bir sanat eğitimi anlayışının, karşılıklı alışverişler ve yeni ilişkilendirmelerle yeni fırsat alanları yaratacağını dile getirmektedir.

Sanat eğitimi programlarında disiplinlerarası yaklaşım birçok ülkede

giderek daha çok benimsenmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı pilot okullarda sanat odaklı disiplinlerarası - tematik programın uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamada üç temel yol izlenmektedir. Fowler ve McMullan (1991), bu yolları "öteki dersler kadar önemli ayrı disiplinler olarak", "öteki dersleri öğretmeye yardımcı olan tamlayıcı bir araç olarak" ve "faaliyet merkezi ya da öteki dersleri tamamlar nitelikte öğretilen tematik programın esasları olarak" tanımlamaktadır.

İlk yolda, sanat dersleri öteki disiplinlerdeki derslerle eşit öneme sahip, ancak ayrı bir ders olarak öğretilmektedir. Bu yol, çocukların sanatı etkili olarak öteki derslerdeki konu alanlarında kullanmalarına olanak tanır. Ne var ki bu, çocuğun sanatsal yetenek ve bilgiye sahip olmasını gerektirir. Bu yolun uygulanmasında sanat ve sanatçı üzerinde odaklanılması ve sanatsal araştırma ve uygulama olanağı veren, amaçları önceden saptanmış ve iyi planlanmış derslerin hazırlanması gereklidir.

İkinci yol, "sanat yoluyla öğrenme" anlamını taşımaktadır. Bu yolda, öteki disiplinlere ilişkin dersler ve konular sanatla birleştirilerek öğretilmektedir. Başka bir deyişle, öteki derslerdeki konular işlenirken çocuklar sanat araç ve gereçlerini kullanarak görsel ve uzamsal semboller oluştururlar. Böylece, konuları daha anlamlı duruma getirerek öğrenmelerini zenginleştirirler.

Üçüncü yol, çocukların düşüncelerini sanat olarak dile getirmelerine olanak vermektedir. Çocuklar, bu disiplinlerarası-tematik yolla gerek ders içi gerekse ders dışı etkinliklerle birleştirici deneyimler kazanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanat dallarının kendi aralarındaki ve öteki disiplinlerle olan sınırlarının kaldırılması, çok boyutlu bakabilme adına paylaşımın ortaya çıkardığı büyümeyi sağlar. Disiplinlerarası anlayış, özünde çeşitliliği ve derinleşmeyi taşır. Buna göre, sanat eğitimi ortamı, sadece farklı sanat dalları eğitimcilerini ve sanatçıları içeren bir ortam değil, içinde felsefecilerin, sosyologların, psikologların ve öteki bilim dallarında çalışanların bulunduğu etkileşimli bir ortam olmalıdır. Bireylerin kapasitelerini sürekli olarak geliştirebildikleri, yeni düşüncelerin ortaya atıldığı ve bireylere sürekli olarak birlikte öğrenmeyi sağlayan ortamlar yaratılmalıdır.

Sanat eğitimi yalnız uygulamaya yönelik olmamalı, aynı zamanda sanat tarihi, uygarlık tarihi, felsefe, psikoloji gibi kuramsal alan araştırmalarıyla da desteklenmelidir. Farklı düşünceler üretmek ve yeni düşünceler önermek, farklı ortamlarda farklı bireylerin birlikteliğinin bir sonucudur.

Tek boyutlu eğitim anlayışı, eğitimi kısırlaştırırken, olaylara çok boyutlu bakabilmeyi, seçmeyi, çözümlenmeyi, karşılaştırmayı, değerlendirmeyi amaçlayan eğitim anlayışı doğurganlığı beraberinde getirir. Bu da, olaylara eleştirel bakan, farkında olan, seçici ve kararlı bireylerin yetişmesine olanak sağlar.

Eğitim programlarında tüm öğrencilere sunulan zorunlu derslerin yanında daha çok ilgi duydukları konularda iyi hazırlanmış seçmeli dersleri artırarak esnek bir eğitim modeli benimsenmelidir. Bireyi bütün olarak eğitmeyi, önceden bilerek seçim yapabilmeyi, fiziksel ve zihinsel olarak

sağlıklı bir yaşama hazırlanmayı amaç edinmelidir. Öğrencilerin yeteri kadar boş zaman tanınarak araştırmaya yönltilmeleri, kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırılmaları gerekir. Disiplinlerarası eğitim farklı alanlarda uzmanlık sahibi öğretim üyelerinin katkılarını gerektirir. Bu yaklaşımın

deneyimsiz ve uzman olmayan kadrolarla amacına ulaşmasına olanak yoktur. Bütün bunların yanı sıra, sanat eğitiminin nitelikli olarak gerçekleştirilmesi ancak geniş bir yönetim desteği ve öğretim üyelerinin bu konuda istekli, kararlı olmaları ile olanaklıdır. gereklidir.

Kaynaklar

Artut, K. (2001). Sanat Eğitimi Kuram ve Yöntemleri. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Çelik, F. G. (2002). Sanat Eğitiminde Disiplinler Arası İlişkilerin Gerekliği, Gazi Üniversitesi Sanat Eğitimi Sempozyumu. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ss. 385-387.

Eren, B. (2005). Yorum Gerektirmeyen Bir Eğitim Tablosu. Eğitimbilim, 75, s.1.

Gökaydın, N. (1990). Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı. Ankara: Sedir Yayınevi.

Gür, T. M. (2003). Araştırma ve Eğitimde Disiplinler Arasılık, Eğitimin Geleceği, Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması. Editör: Oğuz N. Baburoğlu. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, ss.181-209.

İpşiroğlu, N. (1994). Duyu Algılarının Eğitimi. İstanbul: Çağdaş Eğitimi Destekleme Derneği .

“Fowler, C. & McMullan, B. J. (1991). Understanding How the Arts Contribute the Excellent Education (Study Summary. National Endowment for the Arts. Fall, 109-112.” A.Ş. İşler. (2004). Sanat Eğitiminde Disiplinlerarası-

Tematik Yaklaşım. Milli Eğitim Dergisi, 163, ss. 43-51'deki alıntı.

Kırıçoğlu, O. (2002). Sanatta Eğitim. Ankara : PegemA Yayıncılık.

Özer, Z. (1996). Yaratıcılığa Giden Yolda Beyin Fırtınası. Bilim ve Teknik, 348, 50- 53.

San, İ. (1985). Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi, Sanat Üzerine. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ss. 51-59.

San, İ. (2004). Sanat ve Eğitim: Yaratıcılık, Temel Sanat Kavramları, Sanat Eleştirisi ve Yaklaşımları. (3. Basım). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Uçan, A. (2002). Türkiye'de Çağdaş Sanat Eğitiminde Öğretmen Yetiştirme Süreci ve Başlıca Yapılanmalar, Gazi Üniversitesi Sanat Eğitimi Sempozyumu. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ss. 1-23.

Üstel, İ. (1996). Yaratıcı Düşünce Üzerine Çeşitlemeler. Bilim ve Teknik, 348, ss. 52-53.